

na tečaju srednje stopnje, 2 skupini najboljših poznavalcev srbohrvaščine pa sta se ukvarjali z jezikovnimi in literarnimi analizami.

Slovenščini in makedonščini je namenjen bolj skromen položaj. Jezikovna tečaja nista obvezna, obiskujejo ju le tisti, ki so posebej zainteresirani. Pouk teh dveh jezikov poteka vzporedno. Seveda pa ima to tudi svoje prednosti, saj se k tečaju slovenščine in makedonščine navadno prijavijo najbolj navdušeni in delovni udeleženci.

V letu 1975 je ure slovenščine obiskovalo le 8 udeležencev. Kljub temu se pred lektorja takoj postavi troje problemov: znanje in poznavanje slovenščine in slovenskega jezikovnega prostora je pri študentih različno; skoraj vsakogar zanima slovenščina z drugega zornega kota; tretji problem pa je prav gotovo čas — v dobrih 20 urah je treba študentom posredovati vsaj osnovne informacije o slovenščini in slovenskem prostoru. Cilj takšnih lektorskih vaj ne more biti obvladanje konverzacije v slovenščini ali pa podrobno poznavanje sistema slovenskega knjižnega jezika, čeprav so slušatelji jezikoslovno izobraženi in hitro sprejemajo nove informacije. Zato smo poskušali učne ure oblikovati tako, da smo se deloma učili osnovnega besedja v stavku — pri tem nam je bil v pomoč učbenik *Besedila slovenskega jezika*, ki ga je v letu 1975 izdal Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, uredil pa dr. Jože Toporišič, deloma pa spoznavali strukturo slovenskega knjižnega jezika. Izkazalo se je, da primerjanje slovenščine s srbohrvaščino, ki so jo slušatelji večinoma precej dobro obvladali, pripomore k

Polemika

ODGOVOR (Janku Modru)

Moj članek »Metodični postopki izvajanja besedil« ne navaja šolske stopnje, ker učitelj lahko uporabi to ali ono za različno stopnjo in za različne namene. Metodični okvir je namenoma splošen in širok. Pedagoške izkušnje sem pridobival na osnovni šoli, na srednji šoli, na višji šoli in pri amaterskem gledališkem delu; končno se oblikujejo na Pedagoški akademiji.

V delu spisa, ki ga uredništvo zaradi pomanjkanja prostora ni moglo objaviti, pi-

hitrejšemu in bolj temeljitemu učenju, saj spoznavanje razlik in podobnosti med dvema sorodnima jezikoma ne uvaja le novega gledišča, ampak omogoča tudi boljše pomnjenje in obvaruje pred mešanjem jezikovnih dejstev. Tretji del ure je bil namenjen vprašanjem študentov. Zanimale so jih najrazličnejše stvari: dialektološki problemi — bogata narečna razcepljenost slovenskega ozemlja, razvoj različnih praslavenskih glasov v slovenščini, splošne oznake posameznih slovenskih pokrajin, vprašanja slovenskih manjšin in podobno. Želeli so informacije o slovenski književnosti, predvsem o Prešernu in Cankarju. Zanimala jih je tudi temeljna literarnozgodovinska in jezikoslovna literatura o slovenščini.

Skratka — teh 20 ur je poteklo kar prehitro. Ob slovesu smo ugotovili, da smo drug drugega obogatili z marsikaterim novim spoznanjem, predvsem pa z brezštevilnimi vprašanji, ki zaradi časovne stiske niso dobila odgovora.

Morda bi ob koncu tega poročila izrazila še misel, ki se mi je utrnila že prvega dne, ob tematsko široko zasnovanem predavanju dr. Iva Frangeša, in se vedno bolj krepila ob prijateljskem sodelovanju lektorjev iz različnih sredin ter ob predavanjih: seminarja se udeležujejo skoraj izključno tujci, čeprav bi tudi dobrim, prizadevnim študentom naših fakultet takšna srečanja gotovo pomenila pomembno spodbudo in posebno doživetje, saj bi jim — vsaj v obrisih — prikazala delovno snov nje na področju stroke v vseh jugoslovanskih centrih.

Marija Smolič
Ljubljana

šem: »...prikazujem nekaj metodičnih izkušenj, ne da bi preciziral šolsko stopnjo. Vaje izvajanja so lahko namenjene bodočim učiteljem; usposablajo se za poklic, v katerem je pomembno izvajanje besedil. Vaje izvajanja pa služijo tudi na sploh kot metoda jezikovno-literarnega pouka. Izvajanje besedil je lahko kdaj pa kdaj bolj osnoven, privlačen in didaktično bolj uporaben metodičen postopek, kot pa je tisto, kar imenujemo idejna analiza, kompozici-

ja, vsebina. Izvajanje oziroma tiha, samostojna priprava na izvajanje lahko do neke mere nadomesti verbalizem o besedilih (besed o besedah) in vzpostavlja besedilo. Učenec razčlenjuje besedilo predvsem z namenom, da bi ga poustvarjal, da bi ga zajel kot celoto. Skozi izvajanje besedila lahko ocenimo razumevanje besedila. Če isto besedilo izvaja več izvajalcev, se odpirajo široke ustvarjalne možnosti. Kvalitetnega besedila ne moremo enkrat za vselej izčrpati z verbalno analizo, ampak ga črpamo, črpamo s pomočjo izvajanja.

Opisane postopke izvajanja besedil lahko uporabim v obliki strnjenege tečaja ali pa svobodno, kot občasen in postranski (osvežitveni) prijem ... Seveda je pričujoče vaje mogoče uporabljati v okviru krožka (svobodnih dejavnosti) in ne samo v okviru pouka.

Prva vaja, »posnemanje učiteljevega izvajanja«, je koristna tudi za tiste, ki so za izvajanje nadarjeni, pa je njihova nadarjenost le naravna (ni umetna) in neizšolana. Vendar kot učitelj nočem biti tako tog, da bi bil uspeh izvajalca absolutno odvisen le od posnemanja. Če kdo pri tej vaji kljub navodilu ubere svoje strune, naj učitelj to ustrežno opazi, razloži in, če je potrebno, prizna. Kakor mora biti učitelj po eni strani odločen, pa ve, da tudi on dobremu besedilu ne pride do dna in poleg tega je naravno, da je malo obremenjen s šolskim pogledom na stvari.

Kam so obravnavane štiri vaje usmerjene, je seveda nejasno, ker je ostala neobjavljena 5. vaja, ki se glasi »Samostojna priprava in izvajanje«. Pri tej vaji izvajalec sam izbere besedilo izmed treh. To so otroške pesmi Daneta Zajca: Bela mačica, Ž(žarnica, žoga in žlica), Jutri vzdignemo krila. Samostojno napiše (ali pove), kako je fonetično pripravil in kako je režijsko pripravil svojo izvedbo. Najprej izvaja, potem teoretizira, ali obratno. »Pri pričujoči vaji je vsaka izvedba še prav posebna novost, in poleg tega so izvajalci že pridobili kulturo izvajalskega dela. Čutijo, da ne gre samo za besedilo, ampak za izvajanje besedila; izvedbe se dokaj razlikujejo in odkrivajo nove in nove strani besedila... Več glav več ve, vsi vse vedo. Hočem reči, da je v celoti uspeh zagotovljen, pa čeprav morda posamezni nastopi ne uspejo. V celoti so dosežki zanimivi. Zanimivo je opazovati, kaj se v izvedbah določenega besedila večkrat ponavlja, kaj je torej objektivno, povprečno, normalno. Na drugi

strani so zanimive izvedbe, ki se odlikujejo z osebnimi, originalnimi, nepovprečnimi rešitvami.«

Namesto Gregorčičeve pesmi Na polju seveda lahko izberem drugo besedilo, metoda pa ostane. V neobjavljenem delu spisa predlagam več besedil. (»Več besedil predlagam tudi zato, ker jih je možno uporabiti tudi pri prejšnjih vajah, prilagajajoč se višji ali nižji stopnji.«)

Ni mišljeno, da bi pri prvih vajah izvajalci znali ali se naučili besedilo na pamet. Učitelj pa ga zna. Besedila imamo razmnožena. Besedilo ni znano iz prejšnje obravnave. Peta vaja (»Samostojna priprava in izvajanje«) pa je zamišljena kot domače samostojno delo in pri tej vaji zahtevam znanje na pamet že iz metodičnih razlogov, saj se s to zahtevo pojavljajo pomembne nove prvine izvajanja.

Zavedam se problematike historičnih naglasov v Gregorčičevi pesmi. O tem je beseda na strani 167. Napisal sem, naj izvajalci posnemajo učiteljevo izvedbo, »pa kakršna že je«. Takšna, kakršna je (torej spremenjeni naglasi), omogoča razumevanje in vzbuja razpravo. To je namen. V šoli veliko razlagamo jezik, idejo in vsebino besedil. Primerno je, da kdaj razlago nadomešča izvajanje.

Glede opisa izvajanja besedil, ki je posebno značilen za 2. vajo, naj omenim, da sta se izkristalizirali dve možnosti: ali samo tehnični opis (tehnična izvajalska sredstva) ali pa tehnični opis združujem z miselno-vsebinsko-jezikovno razlago. V drugem primeru učitelj pomaga izvajalcem doživljati besedilo, v prvem primeru jim pušča več svobode in ustvarjalnosti, kar je umestno pri preprostem besedilu.

Zanimivo je, da dr. Toporišič, razlagajoč Župančičevo Žebljarsko, prehaja v režiranje, to je svetuje, kako uporabiti tempo pri izvajanju te pesmi (SKJ III, strana 89).

V neobjavljenem delu svojega spisa govorim o teoretičnih osnovah izvajanja.

Glede na splošno kritiko mojih opisov izvajanj prosim Janka Modra, naj predlaga in objavi svoje opise izvajanj, pa jih bom rad upošteval, če bodo dobri. Opis izvajanja ni lahka stvar. Moder pravi, da gre pri izvajanju »za slabo oprijemljive kategorije«. Kljub temu ne smemo obupati, ker je opis izvajanja metodično zelo potreben.

O Gregorčičevi pesmi pravim: »izberimo preprosto, retorično izrazito besedilo« (stran 159). Da je moja miselnost pri opisu izvedbe »čitalniška«, bi lahko vplival Gregorčič. Moja miselnost je šolska in sem na to ponosen: šola (vzgoja in izobraževanje) mi je organizacijski okvir in navdih za slovenistično delo. Zanikovanje vloge učitelja pri izvajanju (in njegove pripravljenosti za to vlogo) je prav tako škodljivo, kot je škodljivo zanikovanje velikih dosežkov naših režiserjev in igralcev v gledališču, na radiu, v filmu, na televiziji. Ni moč spregledati, da ima pomembno vlogo pri *vajah* izvajanja predvsem učitelj (režiser), čeprav upoštevam tudi druge možnosti.

Tretja vaja (»vaja poslušanja«) v mojem članku nima dokončne, nima dovolj preproste podobe. Nekaj kritike je upravičene. V zadnjem letu se mi je že izluščil takle postopek: najprej fonetična priprava. Nato takoj poslušanje odlične (Severjeve) izvedbe. Tukaj torej odstopam od »učiteljeve« izvedbe, kajti vaje napredujejo, metodični postopki se spreminjajo, celotni cikel vaj se zaokrožuje. Šele na koncu poslušamo in opisujemo slabšo (nerežirano) izvedbo. Vaja poslušanja je lahko bolj odločno usmerjena v to, da izvajalec odlično izvedbo teoretično (pisno) opiše.

Potrebno je, da navedem še tole iz neobjavljenega dela svojega spisa: »Vse navedene vaje lahko obravnavamo v frontalnem učnem delu, vendar po možnosti ne z velikim kolektivom, ampak s skupino. Le tako je dovolj zastopana tudi individualna aktivnost. Potrebno je, da pri vsakem bese-

dilu vadimo izvajanje kakega detajla (stavka). Učitelj vztraja, da vsi učenci dosežejo določeno izvajanje detajla. Vsem vajam bi bilo torej skupno, da vsebujejo vadbo vsaj enega detajla.

Še bolj individualno dela učitelj z učenci, ki jih pripravlja na proslavo ali na kak drug nastop. Učitelj režiser »gara« s posamezniki...

Pri vajah izvajanja je razred (skupina) učitelju v pomoč: posamezni učenec in tudi učitelj se veliko uči od kolektiva, od izvajalcev. To je čar, prednost, posebna metodična lastnost šole, pouka, razreda.

Mislím, da so nekatere stvari tudi v režiji objektivne, da temeljijo na jezikovnih zakonitostih, a da zaradi tega ni nevarnosti uniformiranja. Velika individualna obarvanost izvedbe (da je več izvedbenih možnosti) pa je tudi dejstvo. Govoreč o tem, da »mora biti v živahnem razgovoru najodločnejši učitelj«, je iz sobesedila razvidno, da obravnavam fonetične probleme. Fonetika je vsekakor ena od stvari, ki so v precejšnji meri objektivno določene, pri čemer upoštevamo uzakonjeno negotovost knjižnega jezika (npr. naglasne dvojnice).

Medtem ko jaz uporabljám izraz »izvajanje, izvedba«, Janko Moder uporablja »podajanje«. Všeč mi je »podajanje«. Ni pa ustrezne besede za »izvajalec«.

Janku Modru bi bil hvaležen za opozorila in za izraženo razumevanje, če ne bi bil na nekaj mestih nestrpen do truda in dosežkov.

Milan Dolgan
Pedagoška akademija v Ljubljani

Spomini

SESTANKI PRI IZIDORJU CANKARJU

Začelo se je jeseni l. 1910, ko je Izidor Cankar zbral nekaj ljubljanskih srednješolcev na literarni sestanek v Marijanišče, kjer je bil tedaj za študijskega prefekta. Kolikor se spominjam, nas je sklical šestosolec Jakob Gerčar (jaz sem bil tačas v četrti), na sestanek nas je prišlo kakih deset. Izidor (roj. 1886) nam je za uvod postavil nekaj zgledov iz domačega in tujeja leposlovja, da bi z njimi nazorno pokazal, čému pravimo, da je lepo, umetniško

doživeto in resnično. Predvsem pa je dajal spodbudo, naj veliko in pazljivo beremo; nikar se ustaviti samo pri šolskem čitvu ali pa samo pri Sienkiewiczzu, treba je brati tudi Dostojevskega, Čehova, Tolstoja... Še čez desetletja mi živo odmeva, kako je Izidor tiho in občuteno bral Župančičevo: »Pa kaj bi jaz dal le za eno pošteno roko, da me potreplja po rami in drugega nič ne da mi...«